

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-81>

УДК 37+371+372.8+371.3+37.02+37.022

Крохмальна Г.І., Нестерчук Я.С.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Анотація. У статті досліджено розвиток методики навчання української мови в початкових класах, окреслено причини, які гальмували процес її вдосконалення. Методика навчання мови має свою історію розвитку, яка повинен знати кожен майбутній учитель. На жаль, шлях її розвитку був дуже важким, адже вона часто потрапляла під заборону, різноманітні політичні натиски, відсутність методичного та технічного забезпечення. Завдяки роботі з різними здобутками світової педагогічної науки та її діями ми маємо змогу дізнатися більше про історію розвитку методів, засобів та форм навчання рідної мови. Прийнято вважати, що мова є продуктом історичного розвитку суспільства, яке користується надбанням попередніх етапів її життя. Вона для всіх її носіїв одна, але реалізація її в мовленні для кожного мовця має свої особливості. Педагогіка розглядає мовлення як засіб навчання та пізнання навколишнього світу. Деякі педагоги великого значення надавали рідній мові як засобу впливу на духовний розвиток дитини. Методика навчання української мови як наука, вміщуючи в собі теоретичний та практичний компоненти, забезпечує підготовку вчителя до результативної організації навчального процесу. Адже вона має на меті знайти лише ті засоби навчання, які зможуть забезпечити найкращий результат у засвоєнні предмету. Серед найбільш популярних в минулому і сьогоденні методики навчання рідної мови виділяють: розповідь, бесіда, робота з підручником, письмові вправи.

Ключові слова: методи, методологія, українська мова, мовлення, навчання, молодші школярі, методика навчання, вчитель, підручник, розвиток.

Krokhmalna Halyna, Nesterchuk Yaroslava

Ivan Franko National University of Lviv

THE HISTORY OF DEVELOPMENT METHODOLOGY OF UKRAINIAN LANGUAGE LEARNING

Summary. The development of methods of teaching the Ukrainian language in primary school is investigated in this scientific work. There is also finds out the reasons that slowed down the process of its improvement. But nowadays thanks to the constant scientist`s and teacher`s work there are lots of new technologies and methods of education which before were impossible. Modern society needs citizens with a broad worldview, always ready for the challenges of today, and not with limited knowledge on a particular issue. So that the aim «to form a successful personality» should be achieve in each subject. Methodology of Ukrainian language teaching has its own history of development which should know every future teacher. It is a big pity that the ways of it`s were really difficult as it often was forbidden, suffer from political pressure and lack of methodological and technical support. Due to work with various achievements of world pedagogical science and scientists, we can discover more and more about history of different educational methods, means and forms in Ukrainian language lessons. It is considered that language is the product of historical development of society, which use the property of the previous stages of its life. It is the similar for all native speaker but its realization in speech has features. Pedagogical deal with speech as the means of education and knowledge of the environment. Some pedagogues grant great importance to native language as the means of influence on the spiritual development of the child. As a science methodology of Ukrainian language teaching consist of theoretical and practical components, provides preparation of teachers for effective organization of the educational process. Its aim is to find only that educational means which are able to provide the best result in learning the subject. Around the most popular education methods which are used in Ukrainian language lessons in the past and present mark out: narration, conversation, work with books, written exercises. Teaching of native language should accord to all modern demands as personal needs of young pupils in communicative and social development are also always changing.

Keywords: methods, methodology, Ukrainian language, speech, educational process, young pupils, teacher, books, development.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві значно збільшилась роль інформації і знань. Це спричинило зміни в усіх галузях, особливо активно відбуваються реформи в освіті. Зокрема шкільна освіта сьогодні активно розвивається і оновлюється, вводяться Державні стандарти освіти, які, на думку деяких вчених, створюватимуть передумови для розвитку варіативної шкільної освіти. Це може призвести до її дестандартизації, оскільки сприятиме виникненню нової проблеми розвитку мовної освіти та мовленнєвого розвитку учнів вже початкової школи. Тому важливо вивчати та знати історію методики

навчання мови, аналізувати методи та форми, якими користувалися вчителі раніше та зіставляти їх з сучасними, що дозволить педагогам забезпечити вищу ефективність вивчення предмета.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання методики навчання української мови школярів завжди турбувало педагогів. Проте саме питання історії становлення і розвитку методики навчання української мови на сьогодні малодосліджено. Немає ґрунтовних монографічних праць, у яких ця проблема знайшла б своє відображення. Адже до середини ХХ ст. історія становлення і розвитку методики навчання

української мови не була у полі зору науковців. Проте до питання періодизації розвитку методики навчання української мови торкалися вчені: І. Білодід, О. Григор'єв, М. Грищенко, М. Жовтобрюх, П. Плющ, В. Масальський, О. Сухомлинська і ін. Аналізували підручники з української мови (І. Білодід, Л. Симоненкова), висвітлювали розвиток педагогічної науки та погляди педагогів на методи навчання (С. Чавдаров, М. Грищенко). Безпосередньо історію становлення та розвитку методики навчання української мови як науки висвітлено у дослідженнях: С. Яворської, О. Біляєва, частково у М. Грищенка, М. Грищенко, Т. Загородньої, М. Козій, О. Савченко, М. Євтуха і ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У науковій літературі досить стисло і фрагментарно висвітлено лише окремі фрагменти означеної проблеми. Сучасне реформування освіти, удосконалення професійної майстерності вчителів не можуть обійтися без ґрунтовного аналізу та дослідження історії становлення та розвитку методики навчання української мови в початкових класах.

Мета статті. Метою статті є здійснити науковий аналіз процесу становлення і розвитку методики навчання української мови як педагогічної науки.

Виклад основного матеріалу. Методика української мови є складовою педагогічних дисциплін. Предмет її дослідження – процес оволодіння українською мовою в умовах навчання дітей у початковій школі. За допомогою цієї методики забезпечується реалізація принципів навчання в умовах викладання української мови, що також включає складні завдання: культуру писемного й усного мовлення, розуміння суспільної ролі мови, засвоєння необхідного мінімуму мовних понять, засвоєння рівнів і закономірностей функціонування мови, реалізації світоглядних функцій рідної мови, оволодіння усіма видами мовленнєвої діяльності [11].

Методика української мови ґрунтується на таких наукових засадах: правила взаємодії вчителя й учнів, збереження основної ролі вчителя у процесі навчання та виховання.

Київську Русь вважають першим місцем, де почався розвиток методик навчання мови. Вже після офіційного запровадження християнства, з кінця X ст., у школах «навчали грамоти». Це була елементарна початкова освіта. Вивчення Азбуки відбувалося силабічним методом – спершу назви букв, а потім склади. Для того, щоб виробити грамотність в учнів, використовували написання вправ, різноманітних духовних грамот, невеликих за обсягом листів-доручень і зобов'язань.

Як відомо, до XVI ст. для вивчення слов'янської мови використовували граматичний нарис «О осми частях слова» (перекладна праця грецької граматики старослов'янською мовою IX ст.). Неабиякий внесок у формування національної школи в цей період належить релігійним братствам, які створили братські школи середнього типу, наприкінці XVI – початку XVII ст., у різних містах і селах України. Перша така школа була заснована Успенським братством у Львові 1586 р.

Методика навчання у братських школах була спрямована на повторення вивченого ма-

теріалу, міжпредметні зв'язки грецької мови зі слов'янською, організацію самонавчання та педагогічної майстерності вчителів. Самостійне здобуття знань старшокласників включало в себе: виготовлення рукописних збірників, різних навчальних матеріалів, оповідань тощо.

З часом з'являються перші граматики. Однією з них стала праця Л. Зизанія (1596 р.), в якій матеріал був більш обґрунтованим та докладним. Основна форма викладу – запитання і відповіді. Окрім словесного методу, який був основним у цій праці, у ній неодноразово використовувалася прийом унаочнення. Саме «Грамматика словенска» мала велике значення, оскільки стала першим систематичним шкільним підручником граматики «словенороської» мови [6, с. 32].

Вагомий внесок у розвиток методики навчання української мови вніс І. Вишенський. Він відстоював ідею свідомості та систематичності у засвоєнні матеріалу.

Особливої уваги заслуговують і педагогічні погляди видатного мислителя, філософа та письменника Г. Сковороди, який зумів розробити систему дидактичних положень. У вивченні рідної мови Г. Сковорода великої уваги надавав граматиці. Що стосується методів, яким філософ надавав переваги, то це були: бесіда, лекції та розповідь. Він закликав педагогів навчити учнів критично мислити та аналізувати свої дії. Чітко розробив методику читання, радив робити виписки, працюючи, формувати якості читання.

Кінець XVIII ст. – початок XIX ст. запам'ятався не тільки формуванням української літературної мови на народній основі, а й активним поширенням її функцій, що можна побачити в праці О. Павловського «Грамматика малоросійського наречія» (1805 р.). Книжка мала велике значення для розвитку науки про українську мову, адже вона сприяла не лише граматичній і лексичній, а й правописній нормалізації літературної мови. У 1861 році на Полтавщині виходить друком «Азбука по методу Золотова для Южнорусского краю» А.І. Строніна. Ця робота складалася із 23 сторінок, а в основі був закладений звуковий метод навчання грамоти, застосований у Росії Золотовим. Але в «Азбуці» були і недоліки: наявність беззмістовних слів, обмежена кількість текстів для читання, що не могло формувати інтерес до мови [9, с. 21].

Серед перших теоретичних праць з методики навчання мови, які почали виникати у XIX ст. можна виділити: методичні вказівки «О грамматическомъ разборѣ» П.М. Любовського, посібник невідомого автора «Методика», написаний кирилицею.

У цьому ж столітті жив та творив одна з найвідоміших постатей, символ українського народу – Т.Г. Шевченко. Його великим досягненням є створення «Букваря» (1861 р.). Письменник неабияк переймався рівнем освіти свого народу. «Буквар» Шевченка сприяв відродженню та пробудженню духовного життя України [2, с. 45]. За словами І.С. Бучарської: «Остання робота Т.Г. Шевченка «Букварь южнорусский. 1861 року» була написана для недільних шкіл, що масово організовувались у той час і мали на меті вирішення проблеми безграмотності населення» [1, с. 20].

До середини XIX ст. на Галичині існували лише початкові школи. Для навчання рідної

мови в них використовували: підручник Мелегія Смотрицького, книга В. Мрозовича «Руководство к славянской грамматикі».

У 1893 році з'являється нова навчальна програма, за якою школи розпочали свою роботу. Це зумовило появу методичного посібника М. Пачовського «Замітки до науки рускої мови в середніх школах». Автор у загальних рисах розглядає питання методики навчання грамоти (морфології і синтаксису); пропонує внести зміни до підручників С. Стоцького та Огоновського щодо розміщення тем. У кінці його роботи, після розділу «Замітки», є побажання автора, щоб зацікавилися ними не лише вчителі, а й просвічені люди... [7, с. 48].

Педагоги тих часів зіткнулися із великою проблемою – відсутність книжок та програм. Однак, це не стало для них перепоною і вчителі проводили чималу методичну роботу. Незважаючи ні на що, вони створювали різні незвичайні програми та вели облік знань. При цьому методи, якими користувалися у своїй роботі вчителі, залишалися традиційними: розповідь, бесіда, робота з книгою та письмові вправи.

Неодноразові заборони на навчання рідною мовою неабияк гальмували освіту загалом. Навчальні план та програми, які реалізовувалися в українських початкових школах, на жаль, нічим не відрізнялися від тих, які використовувалися під час навчання у російських.

Оволодіти літературною українською мовою вчителям допомагали повітові курси. Стан наявності букварів та підручників, написаних українською мовою, був критичним. На допомогу одним із перших С. Русова створює «Український буквар».

На початку ХХ століття створено педагогічний журнал «Вільна українська школа». На той час він був надзвичайно важливим та корисним, адже в ньому висвітлювали проблеми змісту освіти, методів навчання та підготовки нових підручників. Яскравим прикладом є статті: О. Левицького «Про навчання рідної мови в українській школі (Спроба методик)», М. Грушевського про українську мову й українську школу, аналіз видатних граматики Б. Грінченка, С. Русової та інших.

Період індустріалізації та колективізації відзначився поширенням застосування методу цілих слів на уроках грамоти. Для навчання української мови у 1-му та 2-му класах вчителі використовували підручник професора О. Синявського «Вчімося читати» (II-ге видання (1923 р.). Для 3-го та 4-го класів – «Українською мовою для шкіл соціального виховання (IV-те видання 1928 р.), який створив той же автор. Перевагою цих підручників було поетапне засвоєння знань учнями: спочатку спостереження над мовою, а згодом формування висновків. Підручники були добре проілюстровані.

Період рефлексології (1925–1930 рр.) відзначився тим, що почали приділяти багато уваги вивченню орфографії. Були вчителі, які переконували, що зорове сприйняття та моторика рук займають провідне місце у засвоєнні орфографічних навичок у початковій школі.

Завдяки мітингуванням першої пореволюційної пори в педагогічній літературі розпочалося активне створення праць, у яких описували методику навчання української мови. Їхніми авто-

рами стали: П. Михалевич, Н. Солодкий, О. Полуботок та інші.

Оскільки існувала нагальна проблема – відсутність високоякісного підручника, багато вчителів використовували підручники царської Росії, які були укладені під гаслом «чистої» науки. Єдиним методом навчання обрано лабораторно дослідний. Важливим було не лише подати його, а й зробити все, щоб учні могли його усвідомити та закріпити.

Загалом початок післявоєнного часу характеризується деякими недоопрацюваннями: поняття мови було досить обмеженим, недостатня кількість часу на вивчення морфології тощо. Ситуацію дещо виправити допомогли наукові праці з мовознавства, які згодом друкувалися. Серед них можна виділити: лінгвістична дискусія у газеті «Правда» (1950 р.), «Курс сучасної української літературної мови» (випущений у 2-ох томах) Л.А. Булаховського, журнал «Українська мова в школі» тощо. Завдяки їм значно вдосконаливалася теорія методики викладання. Задля самовдосконалення вчителі також зверталися до розробки теоретичних основ радянської педагогіки С.Х. Чавдарова та М.Ф. Даденкова.

Особливе загострення проблеми піднесення наукового рівня вивчення мови припав на 1953–1957 рр. (другий етап післявоєнного періоду). У зв'язку з новими дослідженнями висувається вимога психологічного обґрунтування способів навчання граматики, правопису, розробки варіантів уроку залежно від сприймання учнями дидактичного матеріалу [5, с. 375]. Попри всі закони та дії, які слідували за ними про вдосконалення освітнього процесу, українська мова як і раніше знаходилася під утисками. Влада УРСР та її ідеологічні погляди всіляко підтримують російську мову. Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям...» (1959 р.), демократично, на перший погляд, надавши батькам право вибирати для своїх дітей мову навчання в школі, поставив українську мову в нерівноправне становище з російською, яку всіляко підтримувала держава, і вона, звичайно, мала вищий соціальний статус [10, с. 75].

Нові вимоги до навчального процесу висував культурний розвиток населення. Провідні методисти та педагоги акцентували увагу на особливостях розвитку сучасних дітей. Тому звернули увагу на те, що необхідно розвивати у них розумові здібності, навички засвоєння елементів граматики (буква, склад, слово...). Враховувалися вікові особливості дітей.

Перехід на нові програми, згідно з постановою ЦК КПРС і Рад Міністрів СРСР «Про заходи дальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи» (1966 р.), знову передбачав часткове оновлення методики навчання грамоти.

У сучасному українському суспільстві, що прагне до відкритості та толерантності, українській мові повертають її елементи, що силоміць були вилучені з норми, і зокрема такі, які відтворюють і поповнюють національний образ нашої мови на всіх рівнях її структури завдяки приведенню у відповідність з етнічною природою української мови норм літературної мови і правопису, граматичних форм, синтаксичних конструкцій, багатоманіття лексико-семантичних варіантів... [4, с. 160]. Характерним є дотри-

мання провідних принципів освіти: демократизації, безперервності, відкритості, нероздільності навчання та виховання тощо.

Відчутних змін програма української мови зазнала у 2005 році (початкова школа перейшла на чотирирічне навчання). Як зазначає Т. М. Котик: «Недолік попередньої структури програм з рідної мови для початкових класів полягав у тому, що вона відповідала вузівському принципу лінійного опису рівнів мовної системи, починаючи від фонетики і графіки й закінчуючи синтаксисом. Орієнтація на вузівський курс відводила процес навчання рідної мови в початкових класах від його основної мети – розвитку мовлення – у бік засвоєння сухої мовної теорії.» [3, с. 38]

Мовна освіта сьогодення є кардинально іншою від попередніх років. Адже, на неї не впливають політичні зміни в країні, різноманітні стереотипи. Окрім того, вона направлена на розвиток в учнів критичного та креативного мислення, комунікативних умінь, вміння відстоювати власну думку та вчитися впродовж життя. Це саме те, чим має володіти кожна сучасна людина.

XXI ст. характеризується періодом комп'ютеризації та осучаснення навчально-виховного процесу. Як результат, в арсеналі педагога існує безліч методів, прийомів, форм роботи та засобів, якими він може користуватися. Заохочується будь-яка креативність в педагогічній діяльності.

На думку сучасних вчених, навчальна програма учнів початкової школи занадто перевантажена. Це заважає свідомому засвоєнню навчального матеріалу і закріпленню його на практиці [8, с. 276].

Висновки і пропозиції. Українська мова ще з давніх-давен «виборювала» своє право на існування та вивчення. Попри всі заборони та перепони безліч науковців та педагогів докладали максимум зусиль для того, щоб створити навчальні програми, методичні рекомендації, різноманітні методи, прийоми та засоби для вдосконалення навчального процесу. Метою було полегшити учням сприймання та засвоєння навчального матеріалу.

Безумовно, з плином часу змінюються учні і методи роботи з ними, завжди з'являється щось нове у вітчизняній та зарубіжній педагогіці, методології. Та минуле в житті народу тісно пов'язане з його сучасним та майбутнім. Досить часто педагоги все ж звертаються до основ, підґрунтя, на якому базується методика навчання української мови. Це зумовлено тим, що різні діти вимагають різних підходів і, на жаль, не всі школи та вчителі готові до сучасних методів роботи. Незважаючи на це, завданням справжнього вчителя є підбір правильних методів та засобів, завдяки яким кожен школяр зможе досягти небачених висот у навчанні, а головне стане успішною особистістю.

Список літератури:

1. Бучарська І.С. «Букварь Южнорусский. 1861 року» Тараса Шевченка в комунікативному просторі України: реальність та перспективи присутності. *Communications and communicative technologies*. 2019. № 19. С. 19–25.
2. Коломоєць В. Про освітньо-педагогічні погляди Т. Шевченка. *Дивослово*. 1996. № 3. С. 43–46.
3. Котик Т.М. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посібник для студентів дистанційної форми навчання спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ, 2015. 295 с.
4. Мацько Л. Державна мова України. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*. Київ, 1998. № 4. С. 157–169.
5. Народна освіта і педагогічна наука в Українській РСР (1917–1927) / за ред. Бондар А.Г. Київ : Радянська школа, 1967. 483 с.
6. Німчук В.В. Мовознавство на Україні в XVI–XVII ст. : навч. посіб. Київ : Наукова думка, 1985. 64 с.
7. Пачовський М. Замітки до науки руської мови в середніх школах. Львів, 1898. 49 с.
8. Ростікус Н.П. Проблеми наукового підходу щодо реформування початкової мовної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка* : зб. наук. праць. Вип. 33 / Глухівський НПУ ім. О. Довженка: редкол.: О.І. Курок (відп. ред.) [та ін.]. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка. 2017. С. 267–279.
9. Яворська С. Джерела дослідження історії розвитку методики мови XVI – поч. XIX ст. *Дивослово*. 2002. № 12. С. 19–22.
10. Лазарович М.В. Історія України : навч. посіб. 3-тє вид. Київ, 2013. 685 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-9396.html> (дата звернення: 24.09.2020).
11. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за ред. М.І. Пентлюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Баракханян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ : Ленвіт, 2004. 400 с. URL: https://filologukraine.ucoz.ua/publ/metodika/mova/predmet_i_zavdannja_metodiki/5-1-0-243 (дата звернення: 25.09.2020).

References:

1. Bucharska, I.S. (2019). «Bukvar Yuzhnorusskii. 1861 roku» Tarasa Shevchenka v komunikativnomu prostori Ukrainy: realnist ta perspektyvy prysutnosti [Taras Shevchenko's «Alphabet Yuzhnorusskii. 1861 year.» in Ukrainian communicative space: reality and prospects of presence]. *Communications and communicative technologies*, no. 19, pp. 19–25.
2. Kolomoiets, V. (1996). Pro osvithno-pedahohichni pohliady T. Shevchenka [About Taras Shevchenko's educational and pedagogical views]. *Dyvoslovo*, no. 3, pp. 43–46.
3. Kotyk, T.M. (2015). *Metodyka navchannia ukrainskoi movy v pochatkovii shkoli: navch.-metod. posibnyk dlia studentiv dystantsiinoi formy navchannia spetsialnosti «Pochatkova osvita»* [The teaching methods of Ukrainian language in primary school: ed.-methodic textbook for distance education student's speciality «Primary education»]. Ivano-Frankivsk. (in Ukrainian)
4. Matsko, L. (1998). *Derzhavna mova Ukrainy [Official language of Ukraine]*. *Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M.P. DragoManova*. Kyiv, vol. 4.
5. Bondar, A.H. (1967). *Narodna osvita i pedahohichna nauka v Ukrainskii RSR (1917–1927)* [Public education and pedagogical science in Ukrainian RSR (1917–1927)]. Kyiv: Radianska shkola. (in Ukrainian)

6. Nimchuk, V.V. (1985). *Movoznavstvo na Ukraini v XVI–XVII st.* [Linguistics in Ukraine in XVI–XVII century]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian)
7. Pachovskyi, M. (1898). *Zamitky do nauky ruskoi movy v serednikh shkolakh* [Note to Russian language`s lesson in secondary educational establishment]. Lviv. (in Ukrainian)
8. Rostykus, N.P. (2017). *Problemy naukovoho pidkhodu shchodo reformuvannia pochatkovoï movnoi osvity* [The problems of educational approach about reformation primary`s language education]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka: zb. nauk. prats*, vol. 33 (eds. O.I. Kurok). Hlukhiv: RVV Hlukhivskoho NPU im. O. Dovzhenka, pp. 267–279.
9. Yavorska, S. (2002). *Dzherela doslidzhennia istorii rozvytku metodyky movy XVI – poch. XIX st.* [The sources of research the history of development the language`s methods in XVI – st. XIX century]. *Dyvoslovo*, no. 12, pp. 19–22.
10. Lazarovych, M.V. (2013). *Istoriia Ukrainy: navch. posib. 3-tie vyd.* [The History of Ukraine: tutorial the 3-d edition]. Kyiv. Available at: <http://politics.ellib.org.ua/pages-9396.html> (accessed 24 September 2020).
11. Pentyliuk, M.I., Karaman, S.O., Karaman, O.V., Horoshkina, O.M., Bakum, Z.P., Barakhtian, M.M., Haidaienko, I.V., Haletova, A.H., Korshun, T.V., Nikitina, A.V., Okunevych, T.H., & Reshetylova, O.M. (2004). *Metodyka navchannia ukrainskoi movy v serednikh osvitnikh zakladakh* [The teaching methods of Ukrainian language in secondary educational establishment]. Kyiv: Lenvit. Available at: https://filologukraine.ucoz.ua/publ/metodika/mova/predmet_i_zavdannja_metodiki/5-1-0-243 (accessed 25 September 2020).